

MUSTAQILLIK DAVRIDA NASR

Xakimova Ro'zigul Abduvali qizi

Annotatsiya: *XX asr o'zbek xalqining boy ma'daniyati va badiiy tafakkuri tarixida alohida o'ziga xos bosqich sanaladi. Bu davrda o'zbek adabiyotining taraqqiyot yo'lida realistik tasvir tamoyili yetakchilik qildi.*

Kalit so'zlar: *Badiiy adabiyot ijtimoiy hayotga, insonlar dardiga yaqinlashdi, qalamga olingan mavzular zamon bilan, mavjud umuminsoniy muammolar bilan bog'landi.*

Ma'lumki har qanday mustaqil davlat mustahkam ma'naviy poydevorga ega bo'lgandagina yuksak taraqqiyotga erisha oladi. Sh.Mirziyoyev

Eng muhimi, XX asr oxirida birorta o'zbekistonni yodidan chiqmaydigan tarixiy voqea sodir bo'ldi, yani 1991-yil 1-sentyabrida o'zbekiston mustaqillikka erishdi. Barcha o'quv dargohlarida o'quv yilining birinchi kunida betakror bayramona kayfiyat hukm suradi. Demak o'sha voqelikdan keyingi davr adabiyoti "Mustaqillik davri adabiyoti" Deb atalishi tabiiy sanaladi.

Badiiy ijodning har bir yo'nalishi - nazm, nasr va dramaturgiya mohiyat e'tibori bilan mustaqillik davrining mavzulari bilan boyidi. Bu holat o'zbek adabiyoti tarixida yangi davr boshlanganidan darak beradi. Mustaqillik yillarida o'zbek she'riyati istiqlol yillarida o'ziga xos yangi adabiy estetik hodisa sifatida namoyon bo'la boshladi. Badiiy ijod maydonida shoirlar uchun erkin ijodiy muhit yuzaga keladi. Adiblar o'z ma'naviy dunyosini, olam va odamga doir qarashlari, individual his-tuyg'ularini bor holicha taqdim qila boshlashdi.

Mafkuraviylashgan eski adabiy siyosatdan boshqacha, yani inson erkin qadrlash, Vatanning chin saodati, buyuk kelajagi uchun qayg'urish, milliy o'zlikni anglash, milliy qadriyatlarni e'zozlash kabi qator mavzular bu davr she'riyatida yetakchilik qildi. Vatan- ijod ahlining yuragiga eng yaqin, juda muhim va doimiy mavzu. O'zbek adabiyoti tarixida yurtning go'zal tabiyatini, osmono'par tog'larini, dala-dasg'tlarini, bepoyon qirlarini, bebaho ma'danlarini madh etgan she'rlar ko'p yoziladi. Tabiiyki, bu muazzam va muqaddas Vatan borligi faqat moddiy ne'matlardangina iborat emas. Abdulla Oripov bir she'rida: "Yurtim, seni faqat boyliklaring chun Sevgan farzand bo'lsa, kechirma also!" deb xitob qildi. Zotan bu ko'hna zaminda O'zbekistonning ma'naviy muhitini, ob-havosini, shon- sharafini, shuhratini dunyoga tanitib turgan, eng muhimi, Vatan timsoliga aylangan ulug' siymolari bor. Bu ulug'larning nomi yurtning uzoq-yaqin tarixi sahifalarini bezaydi. Ular orasida jahon ilm-faniga, ma'naviyat va adabiyot xazinasiga ulkan hissa qo'shganlari, Erkin Vohidov ta'biri bilan aytganda, "sirli olam toqiga ilk narvon" qo'ygani ham, "she'riyat mulkida shoh-u sulton" bo'lgani ham, dushmanlarga qarshi "ko'ksi qalqon" Vatanparvarlari ham mavjuddir. O'z vaqtida Vatan ozodligi, hurligi va erki ramziy ravishda shoirlar ijodining asos-negiziga joylandi. Nafaqat o'zbek, balki jahon adabiyoti tarixida Vatan haqida she'r yozmagan shoir kamdan-kam topiladi.

Albatta, ularning badiiy saviyasi, ta'sir quvvati, yuraklardan joy olishi turlicha.

Ayrim holatlarda shoir Vatan so'zini she'rida qo'llamasdan ham el-yurtiga mehrini izhor qilishi mumkin. She'riyatda Vatan haqidagi so'z shoir tabiatiga, ruhiyatiga, dunyoni anglashi va anglatishiga daxldor so'zdir. Ko'pincha shoirning o'zligi, ichki "men"-i bilan tashqi ijtimoiy muhit bitta lirik qahramonda jamlanadi. Vatan o'sha obrazda namoyon bo'ladi va aksincha, shoirning o'z dunyosi yoki yaratgan qahramoni Vatan timsoliga aylanadi...!

To'g'risi, har qanday adabiy hodisalar, she'riy asarlar o'z-o'zidan go'zallik kashf etmaydi. She'riyatning ta'sir quvvati uchun iste'dod darajasi va shu iste'dodni namoyon etish uchun sog'lom adabiy muhit muhim sanaladi.

Mustaqillik davri she'riyati mazmunan yangilanib borayotgan she'riyat sanaladi.

Shu bilan bir qatorida, turli she'riy shakllar bo'yicha tajribalar ham qilinadi.

She'rida ta'sir quvvati, har bir shoirning o'z o'quvchisiga o'z aytar so'zi va o'ziga xos uslubi bo'lishi lozim. Bu dunyoga bir qoshiq, berib ketgin, shoirim -Marhumlar uyg'onsinlar, Uxlolmasin tiriklar. (Usmon Azim) Bu o'tkir va o'ziga xos poetik tabiatli to'rt misrada shoir o'z zamondoshlarining badiiy jihatdan yuksak, ta'sirli, umr-boqiy she'rlar yozishga chaqirayotgandek taassurot qoldiradi. Shunday she'riy namunalarni o'z tarkibida jamlagan o'nlab shoirlarning to'plamlari aynan istiqloq yillarida dunyo yuzini ko'rdi.

Mustaqillik yillarida qator katta va yosh avlod ijodkorlarning o'nlab she'riy kitoblari nashr etildi. Tabiiyki, bu she'riy ko'ngil izhorlarida har bir shoirning o'z

badiiy olami, mahorati va his-tuyg'ulari aks etgan. O'quvchi jahon shumul o'zgarsihlar davrini o'z ko'zlari bilan ko'rgan katta avlod shoirlari ijodida istiqloq shukronalik, yo iftixor tuyg'ulari bilan sug'orilgan she'rlarga duch keladi. Zamonaviy o'zbek adabiyotida nasriy asarlar o'z ko'lami va g'oyaviy - badiiy jihatdan tasvir imkoniyatlarning kengligi bilan ajralib turadi. Nasriy asar uchun har qanday hodisani - u katta yoki kichik bo'lishidan qati nazar - badiiy tasvir vositalari, obrazli tafakkur, insonning barcha ruhiy kechinmalari e'tiboriga ko'ra aks ettirish muhim sanaladi. Epik ko'lamdor roman yoki qissalarni o'qib, ma'lum bir davrning ijtimoiy- tarixiy hayoti, insonlarning turmush tarzi, o'y-kechinmalari, ishq-muhabbatdek bebaho his-tuyg'ularini tasavvur qilish mumkin. Ayni damda badiiy asar o'z muallifining dunyoqarashi, iste'dodi, shaxsiyatining kimligidan ham darak beradi. Abdullar Qodiriy "Yozuvchini, garchi shaxsan tanilmasa ham, asarlarini o'qib, qanday tabiatli shaxs ekanini g'oyibona bilish, atsavvur qilish mumkin. Chunki u asarlarida, asosan o'z tabiatini, ruhini tasvirlaydi", deb juda o'rinli fikrni yozgan edi.

Mustaqillik davri o'zbek nasri tarkibidagi ayrim namunalar bilan muhtaram o'quvchilar quyi sinflarning " Adabiyot" darsliklari orqali tanishgan edi.

Ammo uni yaxlit tasavvur qilish uchun bugungacha davom etayotgan adabiy jarayondan ham boxabar bo'lishlari lozim. Istiqloq yillarida tarixiy va zamonaviy mavzuda romanlar, dunyo adabiyoti tajribalaridan o'rgangan holda yaxshi qissa va hikoyalar yozildi. Hech shubhasiz, bu davrda yangicha yo'nalishlar, adabiyot maydoniga qadam tashlagani bunga misol bo'ladi.

Biroq istiqlol iste'dodli yozuvchilarga qalbida uzoq saqlanib kelgan mavzularning badiiy talqini uchun imkon beradi. Xususan, Said Ahmad, Odil Yoqubov, Shukur Xolmirzayev kabi adiblar istiqlol yillarida mustabid tuzum davrida yaralgan qalbida qolib ketgan voqealarni "Sarob", "Qorako'z majnun", "Oftob oyim", "Muzqaymoq", "Bandli burgut" kabi asarlarida bayon qildi. Bu hikoyalarni ayrimlarini o'qigan bo'lishingiz mumkin. Mustaqillik davri o'zbek nasrida insoniy qadriyatlarni e'zozlash, milliy urf-odatlarini qadrlash, mashhur tarixiy shaxslar hayotini badiiy talqin qilish, zamon qahramoniga munosib obrazlarni tasvirlash kabi tamoillar yetakchilik qiladi. Mustaqillik davri nasrida inson va tabiat masalasi adiblar tomonidan ko'p qalamga olindi. Zero, tabiat og'ushidagi minglab, millionlab xilqatlarning o'z fazilati, fitrati, xususiyati bor.

Inson esa ular ichida eng go'zal, eng mukarram. Badiiy asar ma'lum bir zamonda muayyan ijodkor tomonidan yoziladi. Biroq u hamma davrlarda yashayotgan insonlar tabiatiga mos kelishi, o'y- kechinmalariga ta'sir ko'rsatishi lozim. Keyingi yillarda o'zbek adabiyotining nasr yo'lida shunday badiiy puxta asarlarning yozilayotgani quvonarlidir. Xususan, tasvirlar suvratdan siyratga, oddiy ma'lumotdan inson kechinmalariga- obrazli qilib aytganda irmoqdan ummonga ulanayotgandek taassurot qoldiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Dilova N.G.(2021). Formative assessment of student knowledge-as a means of improving the of education. Scientific reports of Bukhara State University. 3:5,pp.144-155.

2. Dilova H.G. (2018) Buyuk ajdodlarimizning ta'limotlarida mujassamlashgan o'qituvchi bilan o'quvchilar hamkorligining pedagogik xususiyatlari. Zamonaviy ta'lim. №3, 63-68 b.

3. Ibragimova G.N. Interfaol o'qitish metodlari va texnologiyalari o'quvchilarning kreativlik qobiliyatlarini rivojlantirish. I Monografiya .-T. " Fan va texnologiyalar", 2016.-77-b